

זריזין מקדימין מול ברוב עם

ראש השנה לב עמוד ב

שו"ת תרומת הדשן – ברכת לבנה

שאלה לה הרואה לבנה בחדושה בימי החול ואומר נמתין לברך על חדושה עד למו"ש יפה הם עושין או לאו:

תשובה יראה דיש לחלק בדבר היכא דליל מוצאי שבת הבא בקרוב אינו לילות הרבה בחודש כגון ז' או ח' בחדש שאפילו אם יהא מעונן במוצ"ש וב' וג' או ד' לילות אחריו עדיין יש זמן לברך עד סוף ליל ט"ו כה"ג יפה להמתין עד מו"ש דכתב א"ז דאין מברכין על הירח אלא במו"ש כשהן מבושמין ובכלים נאים אבל אם ליל מוצ"ש הבא יהא לילות הרבה בחודש שאם יהיה מעונן בו וב' וג' או ד' לילות אחריו יעבור זמן הברכה כה"ג אין להמתין עד מו"ש דכל היכא דראוי הוא להסתפק שתעבור המצוה אין משהין אותה אפילו כדי לעשותה יותר מן המובחר וראייה מהא דגרסינן פ' החולץ איתמר ביאת קטן וחליצת גדול רבי יוחנן ורשב"ל חד אמר ביאת קטן עדיפא משום דמצוה ביכום וחד אמר חליצת גדול עדיפא משום דמצוה בגדול ופריך עלה ממתניתין תלה בקטן עד שיגדיל אין שומעים לו אלא אומרים לו עליך מצוה או חלוץ או יבם ואי ס"ד דאמרינן ביאת קטן עדיפא נינטר דילמא מייבם ומשרי כל שיהוי מצוה לא משהינן ולאידך מ"ד פריך נמי ממתניתין דתנן תלה בגדול עד שיבא ממד"ה אין שומעין לו ואי ס"ד חליצת גדול עדיפא נינטר לגדול דילמא אתי וחליץ ומשני נמי הכי כל שיהוי מצוה כו' אלמא דלא משהינן מצוה כדי לעשותו מן המובחר כי התם דלחד מ"ד ביאת קטן עדיף ולחד בגדול עדיפא ואפ"ה לא משהינן לה ומ"מ מוכח התם דדוקא בדראוי להסתפק שתעבור המצוה אז לא משהינן לה אבל בשאין ראוי להסתפק לא ותדע דאמאי נקט תנא ובגדול עד שיבא ממדינת הים ליתני עד שיבא ממדינה למדינה בארץ ישראל דלא משהינן אלא דוקא נקט בקטן עד שיגדיל ובגדול עד שיבא ממדה"י לא משהינן משום דשמא ימות הקטן והגדול לא יבא לעולם ממד"ה ותעבור המצוה לכך לא משהינן אבל ממדינה למדינה דקרוב הדבר שיבא משהינן וה"ה בנ"ד. ולפי זה הא דכתב בהגה"ה במיימוני דנהג מור"ם כשהיה מקדים לברך בחול כדי שלא יעבור זמן שהוא עד ט"ז בחודש היה לובש סרבל מכובד שהיה לו ע"כ אין ר"ל שבמוצ"ש היה ודאי עובר זמן אלא ר"ל ראוי להסתפק שיעבור כדבארתי לעיל והנראה לע"ד כתבתי:

ברכי יוסף סימן א אות ז¹ - זריזין מקדימין

וזאת תשובתי. אין ספק דדבר גדול הוא להזדרז במצות וכגון דא מצוה רבה של עשרה ראשונים ראוייה היא לבני החברה כי ברבים היו ועבדו להון זרזי"ן לפני בא יום והרי אמרו במס' ר"ה דף ל"ב ע"ב אמתני' דקתני השני מתקיע והראשון מקרא את ההלל מ"ש שני מתקיע משום דכרב עם הדרת מלך א"ה הלל נמי נימא שני משום כרב עם הדרת מלך אלא מ"ש הלל בראשון משום זריזין מקדימין למצות תקיעה נמי נעביד בראשון משום זריזין מקדימין למצות וכו' אר"י בשעת גזרת המלכות שנו ע"כ אלמא דאי לאו דמשנתנו בשעת הגזרה תיקעה נמי עבדינן בראשון ואתי טעם דמקדימין למצות ודחי לטעם כרב עם הדרת מלך הראת לדעת דמתקף תקיפא טעמא דזריזין מקדימין והדברים ק"ו בנ"ד בב"הכ ופשיטא דכך יפה לראשי הק"ק לקבוע קובעיהם דאיכא תרתי להקדים וברב עם.

...

איברא דבסוף פ' הנזיקין תנן מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום ומזה למדו הפוסקים דאנשים שהחזיקו במצוה אין לבטלם וא"כ יאמר האומר דה"נ בנ"ד כיון דזה האיש זה כמה שנים קרי בחיל סדר המעמדות מאן ספין ומאן רקיע לבטלו ממצותו... מ"מ נראין הדברים דאין כח ביד האיש הלזה לנהוג כמנהגו עד שידחו מפניו בני החברה... שקורא המעמדות יכול לקרות בשופי קצת בלחש באופן שלא יבלבל חכם הדורש הנה זה עומד במצותו דודאי כך צריך לעשות ויבואו בני החברה לשרת בשם ה'².

ונמצינו למדין דשרינן איסור דלעולם בהם תעבודו משום מצוה דרבים... ומכ"ש נימא דמוטב לבני החברה שלא ילמדו בב"הכ אף דקדושתו גדולה ומקדימין להיות עשרה ראשונים בב"הכ כיון דבמניעתה ליכא אלא שלא יהיו מעשרה ראשונים בב"הכ בשב ווא"ת כדי שלא יבואו רבים לנהוג קלות ראש בב"הכ דהוי איסור גדול כנודע... וכל קבל דנא שחוק וקלות ראש בב"הכ איסורא רבא ואיכא נמי צד חילול ה' כידוע

¹ השאלה (הרקע המעשי):

קבוצת אנשים ("חברת חצות") נוהגת להשכים קום, לעבור דרך האולם המרכזי של בית הכנסת, ולהיכנס לחזר צדדי כדי ללמוד ולשמע דברי מוסר.

במקביל, מגיע אדם לאולם המרכזי וקורא בקול רם "סדר מעמדות" (פרקי קריאה מיוחדים). לקראת הבוקר, מגיעים מתפללים נוספים כדי להיות "עשרה ראשונים" (דבר הנחשב לזכות גדולה), בעוד חברת חצות עדיין בחדרם. ראשי הקהילה דורשים מקבוצת חצות לעבור ללמוד באולם המרכזי, שכן הוא קדוש יותר ("קדיש טפיל"), וכך יזכו להיות "העשרה הראשונים".

אך לקבוצה יש שתי טענות נגד:

1. הקורא קורא בקול רם, ושני קולות אינם נשמעים יחד ("תרי קלי לא משתמע").
2. יש בקבוצה בחורים שנוטים לפטפט. חטא הדיבור בבית הכנסת עצמו חמור מאוד, ועדיף שיפטפטו בחדר הצדדי, למרות שגם שם הדבר אסור, כדי שלפחות נקרב אותם לתורה ("ימין מקרבת")

² חלק ג' בתשובה: ביטול "חזקה" של יחיד

כאן מעלה הפוסק טענת נגד אפשרית: הרי לאיש הקורא יש "חזקה" (זכות היסטורית נרכשת, מנהג קבוע של שנים לקרוא בקול). האם מותר לשנות מנהג זה
הוא משיב תוך התבססות על פוסקים (מהרי"ק, מהרש"ם) שאם יש סיבה גדולה לכבוד שמיים (הבאת קבוצה גדולה ללמוד בהיכל המרכזי), מותר לשנות חזקה. במיוחד מכיוון שהאיש לא מאבד את המצווה שלו – הוא עדיין יכול לקרוא בלחש. אין בכך זלזול בו, אלא התאמה למען כבוד ה'.

כלל הולה דאי ידעינן דלא מקבלי הני אינשי לשבת בב"ה כבקדושה מוטב להחזיק בקביעותם בחדר ואיש על מקומו יבא בשלום³

³ חלק ה' (מסקנה ופסק הלכה סופי):

המסקנה המעשית: אם אי אפשר להשתיק את הבהורים המפוטטים, עדיף שישארו בחדר הצדדי ולא ייכנסו לאולם המרכזי.

הנימוק: ויתור על המעלה של "עשרה ראשונים" ועל הישיבה במקום הקדוש הוא בסך הכל הפסד פסיבי ("שב ואל תעשה" – ביטול מצווה מן המובחר). לעומת זאת, צחוק וקלות ראש באולם בית הכנסת המרכזי הם איסור אקטיבי חמור ("קום ועשה") ויש בהם אף חילול השם. לכן, למען שמירת קדושת המקום ומניעת עבירה, המציאות מכתובה שיש לוותר על האידיאל הרוחני הגבוה, "ואיש על מקומו יבוא בשלום"